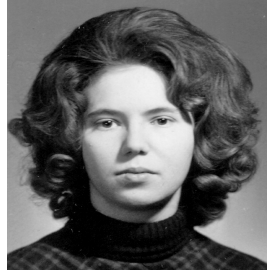
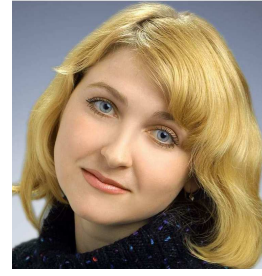

Л.Г. Полонський,
докт. техн. наук,
професор, професор
Житомирського
державного
технологічного
університету

В.А. Мазур,
завідувач Музею історії
Уральського
державного
університету
(м. Єкатеринбург –
Російська Федерація)

Л.Ю. Нонік,
асистент
Житомирського
державного
технологічного
університету

**Б. В. ДІДКОВСЬКИЙ:
ДВІЧІ ЗАБУТИЙ УЧЕНИЙ-ГЕОЛОГ**

У статті відображена наукова діяльність уродженця Житомира, ученого-геолога, педагога, організатора науки та виробництва, революціонера, партійного і державного діяча Бориса Володимировича Дідковського. Особливу увагу звернуто на внесок ученого у розвиток наукової, індустріальної та сировинної бази Уральської області (зараз – Омська, Свердловська та Челябінська області) Росії, на причини замовчування його імені протягом 1930-х–1950-х рр. і необ'єктивного, однобічного висвітлення діяльності цієї особистості, що має місце з кінця 1980-х–початку 1990-х рр.

В статтє отображена научная деятельность уроженца Житомира, ученого-геолога, педагога, организатора науки и производства, революционера, партийного и государственного деятеля Бориса Владимировича Дидковского. Особенное внимание уделено вкладу учёного в развитие научной, индустриальной и сырьевой базы Уральской области (сейчас – Омская, Свердловская и Челябинская области) России, причинам замалчивания его имени на протяжении 1930–1950-х гг. и необъективного, одностороннего освещения деятельности этой личности, наблюдаемого с конца 1980-х–начала 1990-х гг.

The article reflects scientific work of a Zhytomyr native Borys Volodymyrovych Didkovsky, who was a geologist, teacher, organizer of science and production, revolutioner, politician and statesman. Special attention is paid to the scientist's contribution to the development of scientific, industrial and raw materials base of Ural region (now Omsk, Sverdlovsk and Chelyabinsk regions) of Russia and to the reasons of suppressing his name during 1930s–1950s. The article also considers unfair presentation of the scientist's work has taken place since 1980s and beginning of 1990s and after 1991.

Давно у нашій історії повелося так, що імена відомих у свій час особистостей зникають з обрію внаслідок тих або інших суспільно-політичних змін у країні. Для підтвердження цього можна наводити багато прикладів. Зокрема, так сталося і з житомирянином, талановитим ученим-геологом, організатором науки та виробництва, педагогом, партійним і державним діячем, зусилля якого у 1920–1930-ті рр. були спрямовані на розвиток Уралу. Сьогодні ім'я цієї людини асоціюється у тих, хто якимсь чином про нього чув або його знає, в основному, у негативному плані. І пов'язується воно з трагічною та, безсумнівно, злочинною подією в історії радянської Росії – розстрілом царської сім'ї. Мова йде про Бориса Володимировича Дідковського, який частково був причетним до подій в Єкатеринбурзі, що стосувалися долі Миколи II та його родини [1] (відразу зауважимо, що це тема окремої розмови, тому торкатися її не будемо). Але ж не тільки політикою займався Б. В. Дідковський. Прожив він не таке вже й довге, проте надзвичайно насичене, неодноримісне і суперечливе життя, яке аж ніяк не вкладається у спрощену схему «біле-чорне». Зараз є можливість проаналізувати діяльність цієї людини максимально об'єктивно, звертаючи особливу увагу на те, що однією з найважливіших справ у її житті було заняття науково-педагогічною та організаційно-господарською діяльністю (у даній публікації ми взагалі намагаємося уникнути політичного трактування тих або інших фактів із біографії нашого земляка).

Народився Б. В. Дідковський 19 квітня (1 травня – *за новим стилем*) 1883 р. у м. Житомирі в родині військового [2–4]. Закінчив Київський кадетський корпус, був студентом Петербурзького електротехнічного інституту і вільним слухачем фізико-математичного факультету Петербурзького університету (1900–1904 рр.). Завершив же навчання він лише у 1913 р. і далеко від Петербурга (зараз – Санкт-Петербург) – в Женевському університеті, – отримавши диплом бакалавра математичних і геологічних наук. Причина цього сьогодні добре зрозуміла.

Юність Дідковського прийшлася на початок ХХ ст. 1900-ті рр. – згадаймо їх – роки поширення революційного руху в Російській імперії. Борис

Дідковський, як багато інших столичних студентів, відвідує лекції, працює репетитором, креслярем, службовцем мінералогічної контори, а ще – як член підпільного гуртка партії есерів (за іншими даними – ескеків) – пише, друкує та розповсюджує листівки революційного змісту, бере участь у транспортуванні з російсько-австро-угорського кордону нелегальної літератури, виступає з агітаційними промовами на мітингах, активно поводить себе на антиурядових демонстраціях і страйках. Закінчилося все це досить прогнозовано – вимушеною еміграцією у 1905 р. до Швейцарії, де, правда, було продовжено навчання, але не залишено й політику. Тільки тепер – в рядах анархістів (з 1907 р.).

Та поки-що наука на чільному місці у молодого революціонера. Яскравий приклад. У 1906 р., під час виверження Везувію, намагаючись, наскільки це було в його силах, посприяти науковим дослідженням геологічної будови Землі, Борис впритул підібрався до кратера і зібрав зразки попелу та магми для подальшого вивчення їх у лабораторії. Старанного студента, який, до того ж, так захоплюється мінералами, помітив відомий спеціаліст із вивчення покладів руд металів професор Женевського університету Луї Дюпарк.

1913 р. Б. В. Дідковський разом зі своїм учителем, який багато часу присвячував вивченню корисних копалин Уралу, повертається в Росію. Спочатку в якості колекціонера при Дюпарку, а незабаром уже як головний геолог Миколо-Павдинського гірничого округу, він починає детально вивчати надра Північного Уралу. Протягом 1913–1917 рр. Борис Володимирович організував експедиції з топографічного і геологічного фотографування округу, з пошуку та дослідження запасів заліза, золота, вугілля тощо. Завдяки його зусиллям на уральських родовищах перейшли від ручного до механізованого добування платини. Він також керував роботою однієї з найсучасніших у Росії тих років драг.

До того Урал чи не з часів Петра I не знав адміністраторів рівня Дідковського, і це загальновизнана думка. Про неординарність цієї людини говорить хоча б такий факт. На вулиці – метушня лютого 1917 р. Невже

високооплачуваний, привілегований спеціаліст із гірничої справи повинен був займатися роззброєнням поліції або керувати робітничим страйком? Але як же не «взути чоботи» 1904–1905 рр. і не робити цього? Довго не замислюючись, Б. В. Дідковський роззброює і керує. Його вроджені звички та характер – емоційний, азартний, але і серйозний та авантюристичний одночасно, загартований в Україні – в Житомирі, адміністративному центрі тодішньої Волинської губернії (якщо дивитися географічно, то у головному місті Полісся), що вирізнявся серед інших губернських центрів Російської імперії своєрідним менталітетом, і Києві, – у Петербурзі та Женеві, проявилися в ці дні повною мірою і спонукали саме до таких дій. На цілих три роки про геологію було забуто. Спочатку замість пошуків залізної руди, золота і платини він розпочав пошуки хліба для голодуючих. А далі – Лютнева революція, нелегка боротьба з самим собою при адаптації до нових обставин, перехід до лав більшовиків, участь в якості делегата у роботі I Всеросійського з'їзду Рад робітничих і солдатських депутатів (16 червня–7 липня 1917 р.), жовтневий переворот у Петрограді (зараз – Санкт-Петербург). (До речі, звернемо увагу на те, що Б. В. Дідковський належав до самої малочисельної групи більшовиків – тобто, до когорти тих, хто мав вищу освіту. За даними 1923 р., таких у РКП(б) було лише 0,6 % [5]). У березні 1917 р. Б. В. Дідковський обирається Головою продовольчої управи у м. Верхотур'ї Єкатеринбурзької губернії (зараз – Свердловська область Російської Федерації). Перебуваючи на цій посаді, він чи не вперше в житті отримав практичні навички управління озброєними загонами. Як бачимо, повна аналогія: у студентські роки азарт дослідника вів його на збирання мінералів і попелу біля кратера діючого вулкана, а в 1917 р. вже азарт революціонера підштовхував на авантюрни, з точки зору сьогодення, вчинки.

Ще одне підтвердження цьому. Не обійшлося без особистої причетності Б.В. Дідковського і до взяття влади у Верхотур'ї більшовиками ще до жовтня 1917 р. Випадково йому стало відомо, що тут є намагання розігнати Раду робітничих депутатів. Незважаючи на повну відсутність зброї, не роздумуючи,

Б. В. Дідковський, навпаки – форсуючи ситуацію, з трьома солдатами з однією гвинтівкою на всіх пішов до будинку, де розміщувалося декілька десятків озброєних прихильників Тимчасового уряду. Рішучість і раптовість зробили свою справу. Караульні, не чекаючи такої зухвалості, вирішили, що прийшов великий загін солдат, і склали зброю.

З кінця 1917 р. Б.В. Дідковський – член президії, член виконавчого комітету Уральської ради робітничих, селянських і солдатських депутатів (Уралради), замісник (або, як тоді говорили, – товариш) комісара продовольства – замісник голови Ради. У квітні 1918 р. він бере участь в організації перевезення сім'ї Миколи II з Тобольська до Єкатеринбурга (незважаючи на те, що твори живопису не можуть бути історичними документальними свідченнями, доречно згадати, що цей факт навіть зафіксовано на картині члена Асоціації художників революційної Росії, Заслуженого художника РРФСР В. М. Пчоліна «Передача сім'ї Романових Уралраді» (1927 р.)). Також існують документи, які вказують на те, що Борис Володимирович неодноразово інспектував охорону будинку, де утримувалися царські особи. Але з кінця весни до осені 1918 р. він майже весь час перебував у Москві та Петрограді, де брав участь у розробці урядової постанови про націоналізацію, тому ніякого відношення до винесення рішення про розстріл царя мати не міг (про його непричетність до прийняття цього рішення свідчить навіть розслідування, здійснене за розпорядженням адмірала Колчака, – а воно аж ніяк не було лояльним до більшовиків. Чого лише вартує текст характеристики на Дідковського, яка є серед слідчих документів [1]). Однак, як не викинути слів із пісні, так і не вирвати цієї сторінки з біографії відомого житомирця. Хоча, – повторимося, – це тема окремої розмови. Тим більше, що сьогодні ми висвітлюємо наукову та організаційно-господарську діяльність нашого земляка, яка свого часу принесла йому широке визнання у геологічній галузі (і не тільки), про що зараз в Україні, у т. ч., і на Житомирщині, практично забуто.

У тому ж таки 1918 р., ненадовго повернувшись з Москви на Урал, щоб в'яснити поточний стан справ на напрямках роботи, за які він відповідав, Б. В. Дідковський попадає у горнило боїв Громадянської війни, що саме розпочалися тут. Не зраджуючи собі у небезпечній ситуації, в яку він потрапив (вже вкотре (!?) – *авт.*), Борис Володимирович, як завжди, швидко зорієнтувавшись, формує з добровольців партизанський загін і бере на себе відповідальність за оборону Китлимо-Павдинського району, єдиної території, що залишилася під контролем більшовиків на східних схилах Середнього Уралу. Загін із боями пройшов понад 300 км від Павди (селище у нинішньому Новолялинському міському окрузі Свердловської області) до Юрми (гора на території нинішнього Кусінського району Челябінської області) і виріс за цей час до 800 чоловік. Ветерани загону пізніше згадували, що зібраність і дисциплінованість Дідковського під час вимушеного походу та боїв були фантастичними. Він подавав приклад підлеглим – ніколи не падав духом, на ногах переносив хворобу, ні на що не скаржився та не шукав співчуття. Можливо, саме жорсткі випробування цього періоду дозволили йому в майбутньому чітко, своєчасно і ефективно виконувати всі свої обов'язки, яких завжди було немало. Після закінчення бойових дій Б. В. Дідковський знову повернувся на найвищі сходинки у керівництві Уральської області і до наукової діяльності.

Крім того: 1920–1924 рр. – керівництво Єкатеринбурзьким районним рудним управлінням, геолого-розвідувальними роботами на Уралі, Плановою комісією виконавчого комітету Уральської обласної ради депутатів трудящих (Уралпланом) (з 1922 р. – заступник голови) і краєзнавчим музеєм, організація університету, участь у засіданнях ВЦВК у Москві. І це все одночасно. У 1920-ті рр. Б. В. Дідковський керує науковим колективом, завданням якого було визначення оптимальних меж Уральської області. Кінцевою метою цієї роботи він вважав розроблення всебічно обґрунтованих рекомендацій з перетворення Уралу у великий господарський комплекс, пов'язаний мережею енергопередач, залізниць та шосейних доріг, із центром у Єкатеринбурзі. Науково-технічною

базою Уральської області, за задумом В. Б. Дідковського, повинен був стати університет, ідея створення якого тоді вже оволодівала думками багатьох відповідальних партійних і державних посадовців, а також спеціалістів промисловості регіону.

Тоді ж було здійснено і перші практичні кроки у напрямку організації нового навчального закладу. Як голова Гірничої ради Вищої Ради Народного Господарства РРФСР на Уралі, у 1920 р. Б. В. Дідковський ввійшов до складу організаційного комітету Уральського університету. На нього і тут звалилось багато різнопланових доручень – від участі у розробці уставу, здійснення загального керівництва організацією гірничого інституту у складі університету до забезпечення побутових потреб викладачів і студентів. 1921 р. Б. В. Дідковський призначається ректором Уральського університету (другим за ліком від дня його заснування). Тоді вуз, ще фактично не розпочавши роботи, вже знаходився на межі закриття. Чи не останнім шансом для виходу з ситуації, що склалася, багатьма вважалася можлива позитивна реакція на просьбу про підтримку, з якою можна було спробувати, з врахуванням певних факторів і обставин регіонального рівня, звернутися до уральських виробничників. І такий захід вдався. Внаслідок настійливих клопотань Б.В. Дідковського у серпні 1922 р. було прийнято рішення про надання університету фінансової підтримки у розмірі 0,5 % відрахувань від загальної суми зарплати у важкій промисловості регіону. Разом із тим, він зумів у скрутну годину організувати роботу таким чином, що стало можливим заробляти додаткові кошти на утримання вузу. За його ініціативи було організовано виготовлення хімічних реактивів, які реалізовувалися уральським підприємствам. Завдяки рішучим діям, як бачимо, Борису Володимировичу, хоча і з надзусиллями, все-таки вдалося в умовах надзвичайно обмеженого державного фінансування відстояти існування вузу. Але не без втрат – прийшлося відмовитись від задекларованої при організації університету концепції подальшого його розвитку шляхом перетворення у багатопрофільний вуз та скоротити кількість факультетів і напрямів підготовки спеціалістів (що

майже відразу призвело до зміни назви вузу (*див. нижче*). Проте, не забарилися і позитивні результати самовідданої боротьби Б.В. Дідковського за існування на Уралі вищого навчального закладу. Досить швидко поліпшилась робота всіх факультетів, хіміко-металургійного наукового гуртка викладачів і студентів, вийшов перший номер «Известий Уральського государственного университета» (вони виходять і зараз), більшість викладачів університету почала активно співпрацювати з Уральськими товариствами любителів природознавства, металургійним і медичним; геологи, гірники, лісники, медики, металурги, хіміки та інші спеціалісти університету налагодили зв'язки з гірничодобувними, металургійними, хімічними підприємствами Уралу та інших регіонів країни. Внаслідок заходів, вжитих новим ректором, університет зміг придбати велику кількість зарубіжної наукової літератури, креслярського знаряддя, приладів тощо, поліпшивши свою матеріальну базу. Було організовано нові кафедри, у т. ч., пошуку та дослідження родовищ корисних копалин, і лабораторію механічного збагачення корисних копалин, тоді єдину в РРФСР. 1923 р. став практично першим роком продуктивної роботи університету.

Протягом 1922–1924 рр. університет підготував 75 медиків, на черзі були великі випуски геологів і металургів. На кінець 1924 р. Уральський університет завершив більше 100 науково-дослідницьких робіт, 85 % з яких виконувались на замовлення підприємств Уралу. Але на цей час Б. В. Дідковський уже не був ректором. Його звільнення прямо пов'язане з вирішенням на місцевому рівні питання про владу. Також далися ознаки відголоски боротьби за економічну незалежність вузу, що періодично то розгорталася, то дещо уповільнювалася, але ніколи не затухала повністю у стінах університету в цей період. На керівництво університетом весь час від дня його заснування претендувало два угруповання: комуністична фракція на чолі з Дідковським і невелика частина професорів, лідером яких був видатний учений-металург, теоретик «російського бессемерівського процесу», а політично – прихильник конституційної монархії В.Ю. Грум-Гржимайло.

Опоненти не забарилися звинуватити діючого ректора у тому, що він надзвичайно різко та прямолінійно здійснює у вузі комуністичні перетворення. Баланс сил, що учасували у конфлікті, склався таким чином, що на компроміс вдалося вийти лише за умови, що Б. В. Дідковський залишає посаду ректора. Він її, звичайно, і залишив.

Однак, зв'язки з університетом Борис Володимирович зберіг і після переходу на нову роботу. Багато викладачів – його недавніх університетських підлеглих – працювало за сумісництвом в Уралплані, де він займав керівні посади, до 1930 р. Б. В. Дідковський і сам продовжував читати лекції в Уральському політехнічному інституті (так із 1925 р. почав називатися Уральський університет). Випускники університету (інституту) тих років згодом у своїх спогадах наголошували на тому, що лекції колишнього ректора були простими за формою і надзвичайно змістовними. Його вихованцям імпонувало вміння викладача пов'язувати поточні проблеми з віддаленою перспективою, заглядати вперед.

Деяке уявлення про діяльність і здобутки Дідковського під час роботи в Уралплані, зокрема, дають такі документи і наукові звіти, що дивом збереглися до наших днів:

1. Орієнтовна схема 5-річного перспективного плану по кам'яновугільній промисловості Уралу (1923–1927 рр.).
2. Про кустарну промисловість Уральської області (1926 р.).
3. Про роботу зі складання плану електрифікації області (1926 р.).
4. Про стан і перспективи основної хімічної промисловості Уралу (1926 р.).
5. Урал як промисловий комбінат і його перспективи на найближчу п'ятирічку (1928 р.).

У 1924 р. з ініціативи і при фінансуванні Уралплану було організовано Північно-Уральську наукову геологічну експедицію під керівництвом Б.В. Дідковського. За п'ять років вона дослідила величезну територію Приполярного Уралу, а також район уздовж знаменитого Бабіновського шляху.

Результати цих досліджень дещо пізніше використовувались Уралпланом при формуванні плану першої п'ятирічки [6–10].

Тоді ж вдячні уральські вчені ініціювали присвоєння імені Бориса Володимировича Дідковського одній з найвищих вершин дослідженого під його керівництвом гірського кряжу [11]. Набагато пізніше пам'ять про Б.В. Дідковського увічнили також у назвах вулиць у Верхотур'ї та Павді, в експозиціях Геологічного музею імені В.І. Вернадського Російської академії наук, Музею історії архітектури і промислової техніки Єкатеринбурга, Музею історії Уральського університету, Муніципального музею історії Єкатеринбурга тощо [7]. У 1970 р. студенти Уральського університету здійснили сходження на гору Дідковського і встановили там стелу з зображенням колишнього ректора свого вузу [11].

Генеральний план реконструкції Уралу, розроблений за участі Б.В. Дідковського, передбачав будівництво шести потужних промислових підприємств у Свердловську (зараз – Єкатеринбург), Нижньому Тагілі, Магнітогорську та Челябінську, для чого треба було поліпшити стан сировинної бази Уралу, розвиток якої набагато відставав від темпів індустріалізації (для порівняння – сьогодні подібне є небаченим в економіках майже всіх країн СНД, які живуть, в основному, за рахунок збуту сировинних ресурсів, з кожним роком все більше і більше відстаючи навіть від своїх сусідів технологічно). Для поліпшення такого становища у жовтні 1930 р. Борис Володимирович призначається керуючим Уральським геологічним трестом. Він підшуковує необхідних спеціалістів, залучає для консультацій провідних учених, у т. ч., академіків М.І. Губкіна та О.Є. Ферсмана, комплектує геологічні партії від півдня Уралу до Заполяр'я. На кінець 1930-х рр. співробітники тресту відкрили та розвідали великі запаси бокситів, бурого вугілля, залізної руди, калійних солей, за безпосередньою участю керуючого трестом вперше було складено геологічну карту Уралу.

Упродовж 1932–1936 рр. Б. В. Дідковський також очолював Уральський геолого-розвідувальний науково-дослідний інститут (за кількістю посад, які він

обіймав, складається враження, що в 1920-х–на початку 1930-х рр. в Уральському регіоні більш не було висококваліфікованих спеціалістів). Навколо нього тут поступово сформувався потужний колектив геологів, основу якого склали колишні студенти Уральського університету. Багато з них – Бруштейн, Гарань, Горюнов, Кожевников та інші – стали відомими геологами. Тому зовсім небезпідставно його вважають організатором геологічної служби на Уралі [12].

У лютому 1936 р. Бориса Володимировича Дідковського, на той час викладача Свердловського педагогічного інституту, раптово, без пояснення причин, звільнили з роботи і заарештували (згідно даних громадської благодійної організації «Російська асоціація жертв незаконних політичних репресій» – заарештували 30 січня 1937 р. [13]). Причому, заарештували саме тоді, коли він з головою поринув у вирішення питань, які стосувалися підготовки до проведення XVII сесії Міжнародного геологічного конгресу, що вперше влітку 1937 р. мала відбутися в СРСР, у Свердловську. Необхідно було у стислий термін створити геологічний музей з колекціями і картами, показати досягнення геологічної науки за 20 років Радянської влади. Б. В. Дідковський був добре підготовлений до виконання такого роду обов'язків. Ще у молодості він вивчив практично всі мінералогічні музеї Європи, за своє життя зумів зібрати щонайменше чотири великі мінералогічні колекції. Одну з них він подарував Женевському університету, інша експонувалась у Московському Кремлі, а остання стала основою Уральського геологічного музею [6–10]. Але це вже нікого не цікавило...

13 серпня 1937 р. Б.В. Дідковського, як «...активного учасника антирадянської терористичної організації правих на Уралі...», Військовою колегією Верховного Суду СРСР було засуджено до розстрілу [14]. Вирок виконано у лютому 1938 р. (за іншими даними, наприклад, [13] – 13 серпня 1937 р.) у Свердловській області (точніші відомості щодо місця виконання вироку, як, до речі, і захоронення, відсутні). Реабілітовано нашого земляка 22 вересня 1956 р. [14].

Підведемо підсумки наукової діяльності Бориса Дідковського. Необхідно зразу відмітити, що носила вона суто прикладний характер. Через усе життя проніс він любов до геології і, за великим рахунком, досяг загального визнання, як спеціаліст найвищого рівня у цій справі, на Уралі. (Символічно, що малу батьківщину Дідковського – Житомирщину – такий знаний у світі геолог, як академік Ферсман (з ним, як видно з вищенаведеного, Дідковському пощастило співпрацювати), відвідавши свого часу Поліський край з метою ознайомлення з місцевими покладами кварцитів (крім цього, на території нинішньої Житомирської області, наприклад, знаходиться і 73 % усіх відомих в Україні родовищ болотної руди, – до речі, далеко не всі вони вичерпані, – і великі запаси бурого вугілля, граніту, ільменіту, каоліну тощо), назвав «Уралом у мініатюрі»). Дуже ймовірно, що саме чарівні поліські краєвиди зі скелястими берегами тих же Кам'янки і Тетерева, – річок, що протікають через Житомир, – ще змалку відклавшись в уяві Бориса, прищепили йому любов до природознавчих наук і сприяли надалі вибору професії до душі, якою на все життя стала геологія. (На жаль, ні житомирськими, ні екатеринбурзькими краєзнавцями та істориками факти, які стосуються перебування сім'ї Дідковських на Волині, свого часу детально не досліджувалися, а зараз, за давністю років, це зробити надзвичайно важко). Але після 1937 р. на довгих 20 років (до кінця 1950-х–початку 1960-х рр.) ім'я Бориса Володимировича зі зрозумілих зараз причин не тільки повністю зникло зі сторінок наукових публікацій, що стосувалися геологічного вивчення Уралу, а й взагалі стало забороненим, а наприкінці 1980-х–на початку 1990-х рр., вже у нових суспільно-політичних умовах, про нього несправедливо почали говорити зневажливо або з негативним відтінком і лише у контексті подій 1918 р. у будинку купця Іпатьєва в Єкатеринбурзі (тобто, фактично ім'я Дідковського-ученого було забуто вдруге, причому, цього разу, власне, через багато в чому тенденційне висвітлення неперевіраних належним чином відомостей про його причетність до розстрілу останнього російського царя). Тому нині приходить визначати досягнення Б.В. Дідковського, здебільшого використовуючи

дотичну, а то й «міжрядкову» інформацію. Наприклад, у монографії [15] сказано: «Детальне вивчення Китлимського масиву (Північний Урал) з точки зору платиноносності і петрографії пов'язане з іменем професора Женевського університету Луї Дюпарка та його співробітників». (Співробітники, вірніше, співробітник, у Дюпарка в цей час, а мова йде про 1913–1914 рр., був усього один, про що, завдяки наполегливим і ретельним дослідженням екатеринбурзьких істориків, відомо сьогодні достеменно (!). Це – Борис Володимирович Дідковський [6–10]). У цій же праці також відмічається: «Геологічна карта вирізняється точністю і об'єктивністю. Найбільша увага звернута на перспективи платиноносності масиву та родовищ платини. За повнотою петрографічних описів і, особливо, за ретельністю вивчення матеріалів гірських порід праці (Дюпарка і Дідковського – *авт.*) не мають собі рівних у петрографічній літературі, присвяченій Уралу».

Тут необхідно хоча б декілька слів сказати і про швейцарського вченого, доктора фізичних наук Луї-Клода Дюпарка (1866–1932 рр.), що дозволить більш чітко уявити рівень наукових досягнень Дідковського. Покликанням Дюпарка була, все-таки, не фізика, а геологія. В кінці XIX ст. він здійснював пошуки родовищ золота, міді та платини у басейні річки Шегультан на Північному Уралі, працював над розробкою методів їх добування. Також ми бачимо Дюпарка серед авторів проекту зі створення зведеної геологічної карти Європейської частини Російської імперії, що стала складовою частиною Міжнародної геологічної карти Європи, надрукованої у 1892 р. і продемонстрованої на VI сесії Міжнародного геологічного конгресу в Цюриху (1894 р.). Цією роботою, до речі, керував видатний російський і радянський геолог, академік, директор Геологічного комітету Росії (1882–1903 рр.), у майбутньому – президент Академії наук СРСР О. П. Карпінський [16]. Пізніше Дюпарк іще неодноразово бував на Уралі, а його подорож 1913–1914 рр. відбувалася у супроводі Дідковського [7]. З 1912 р. Дюпарк – іноземний член і член-кореспондент Російської академії наук [16].

Після революції найважливіше наукове досягнення Дідковського, яке сягало державного рівня – адміністративно-територіальне районування Уралу (1922–1923 рр.), про що ми вже згадували. Ця робота, яка вимагала від її виконавців енциклопедичних знань, насамперед, із географії, геології, демографії, економіки, етнографії, історії, а також великої громадянської мужності та сміливості, була успішно завершена. На жаль, структуру, яку пропонував і відстоював Б.В. Дідковський, зруйнували вже на початку 1930-х рр., коли розпочалася стрімка, але не до кінця продумана побудова основ соціалізму, що втілювалися в життя через індустріалізацію та колективізацію країни методами, які аж ніяк не можна назвати демократичними.

Перебуваючи на посаді замісника голови Уралплану (1922–1930 рр.) і працюючи надалі в Уральському геолого-розвідувальному науково-дослідному інституті, Б. В. Дідковський редагував збірники наукових праць «Контрольні цифри господарства Уралплану на 1929/1930 роки» (Свердловськ, 1929 р.), «За надра Уралу» (Свердловськ, 1934 р.) та ін. Він є автором близько 40 публікацій з проблем перетворення Уралу в індустріальну та оборонну базу СРСР, організації на місці структур системної підготовки спеціалістів для народного господарства регіону, з питань планування і вивчення продуктивних сил, геологічної розвідки, капітального, житлового, транспортного будівництва на Уралі взагалі та у Свердловську зокрема.

За останні роки в науковому середовищі Російської Федерації ситуація навколо повернення імені Бориса Володимировича Дідковського із забуття змінилася на краще досить відчутно. Його ім'я можна зустріти більше, ніж у 30 книгах і статтях. Пам'яті нашого земляка було присвячено економічні читання в Єкатеринбурзі у 2003 р., організовані на офіційному рівні урядом Свердловської області до 120-річчя від дня народження відомого державного діяча та ученого, лейтмотивом яких стало широке визнання наукових і господарсько-організаційних досягнень Дідковського та його заслуг перед Уралом [17, 18], що узагальнено полягають у наступному:

1. Створення вищої школи в Уральському регіоні.

2. Організація геологічної служби на Уралі.
3. Розробка геологічної карти Уралу.
4. Розробка плану розвитку Уралу.

І, звичайно, у першу чергу, саме Б.В. Дідковському зобов'язані уральці тим, що на початку 1920-х рр. не припинив свого існування Уральський університет.

Тепер залишилося повернути його ім'я в Україну. Оцінювати діяльність Дідковського-політика – справа політиків, а українські вчені повинні знати про досягнення свого земляка саме на науковій ниві.

Список використаної літератури

1. *Дитерихс М. К.* Убийство Царской Семьи и членов Дома Романовых на Урале / М. К. Дитерихс. – М.: Вече, 2007. – 512 с. – (Серия «Царский дом»).
2. *Державний архів Житомирської області*, ф. 146, оп. 1, спр. 1991, арк. 249, 252, 332.
3. *Мазур В. А.* К делу профессора Клера / В. А. Мазур // Известия Уральского государственного университета. – 1997. – № 5. – С. 92–98.
4. *Костриця М. М.* Житомирщина туристична: Краєзнавчі нариси / М. М. Костриця, М. Ю. Костриця. – Житомир: Полісся, 2009. – 564 с.
5. *История Саратовского края. История России с древнейших времён. История Саратова* [Электронный ресурс]. – Режим доступа к публикации : <http://sarist.narod.ru>.
6. *Кузнецов Е. А.* Памяти Б. В. Дидковского / Е. А. Кузнецов // Советская геология. – 1968. – № 8. – С. 169, 170.
7. *Мазур В. А.* Дело, которому ты служишь. К 120-летию со дня рождения Б. В. Дидковского / В. А. Мазур // Известия Уральского государственного университета. – 2003. – № 27. – С. 204–209.
8. *Мазур В. А.* Ректоры Уральского государственного университета / В. А. Мазур. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2005. – 44 с. – С. 5, 6.
9. *Уральский государственный университет в биографиях* / Отв. ред.: М. Е. Главацкий, Е. А. Памятных. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2000. – 432 с. – С. 385, 386.
10. *Букина М. Н.* Б. В. Дидковский / М. Н. Букина, Ю. С. Постнов. – Свердловск: Средне-Уральское книжн. изд-во, 1986. – 128 с.
11. *Белоусов Ю. А.* О названии высшей вершины Урала [Электронный ресурс] / Ю. А. Белоусов. – Режим доступа к публикации : <http://skitalets.ru>.
12. *Филатов В. В.* Б. В. Дидковский – организатор геологической службы на Урале (к 120-летию со дня рождения) / В. В. Филатов // Уральский геологический журнал. – 2004. – № 1. – С. 185–204.

13. *Книга Памяти «Репрессированная Россия»* [Электронный ресурс]. – Режим доступа к публикации : <http://rosagr.natm.ru/memorybook.php>.

14. *Справка* по архивному уголовному делу № на Дидковского Б. В. (копия) : приложение к письму Музея истории Уральского государственного университета Л. Г. Полонскому от 28 февраля 2008 г.

15. *Ефимов А. А.* Кытлымский платиноносный массив / А. А. Ефимов, Л. П. Ефимова. – М.: Недра, 1967. – 336 с.

16. *Троицкий* массив (петротип троцкого комплекса щёлочных граносиенитов) [Электронный ресурс]. – Режим доступа к публикации : <http://perm-kray.ru>.

17. *Капустин А. А.* Первые руководители плановых органов на Урале / А. А. Капустин // Методы экономического регулирования на Урале: преемственность и новизна: Матер. экономических чтений, посвящённых 120-летию со дня рождения Б. В. Дидковского, г. Екатеринбург, 27 ноября 2003 г. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2003. – 80 с. – С. 66–72.

18. *Ковалёва Г. А.* Планирование экономического развития Уральского региона: уроки истории / Г. А. Ковалёва // Там же. – С. 5–17.